

IN MEMORIAM

Orlovszky Géza (1960–2017)

Elevenen él bennem számos régi egyetemi emlékkép. Az egyik ezek közül a nyolcvanas évek első feléből való, amikor Géza még hallgató volt. Már jóval este hat óra után benyitok a tanári szobámba, ahol ketten ülnek szürke fénymásolatok fölé hajolva: Géza és Varjas Béla. Észre sem veszik, hogy bemegyek a táskámért. Géza igazi régi magyaros volt, minden iránt érdeklődött, és a korszak irodalmával foglalkozó órákat szinte kivétel nélkül fölvette. Így került be Varjas Bélához is, aki rövid ideig vezetett speciális szemináriumot, ami főleg 16. századi szövegolvasásból állt. Néhányan jelentkeztek csak rá, ezért is válhatott valódi iskolává, afféle nélkülözhetetlen, nagy hatású terepgyakorlattá.

Géza textológiai kérdések iránti érdeklődése itt bontakozott ki. Útmutatója azonban mindvégig Kovács Sándor Iván maradt, akinek évekig a tanítványa volt, kutatási témákat kapott tőle, és ő vezette el Zrínyi és az *Adriai tengernek Syrenája* részletes ismeretéig. Akkoriban Kovács Sándor Iván kétféle Zrínyi-szemináriumot tartott: külön a kezdőknek és a haladóknak, és Géza már ebben az időszakban, hallgató korában is a legkitartóbbak közé tartozott. Fontos inspirálója volt Klaniczay Tibor is, akinek az irányítása alatt létrejött egy kutatócsoport a Zágrábban őrzött Zrínyikönyvtár megmaradt darabjainak részletes feldolgozására, és ebben a munkában Géza is szerepet kapott. Ennek eredményeként jelent meg a *Zrínyi Könyvtár* című sorozat negyedik kötete 1991-ben. A legutóbbi, a hatodik pedig Orlovszky Géza *Syrena*-kiadása lett 2015-ben.

Az 1985-ben magyar-történelem szakon végzett fiatal kutató először az MTA Irodalomtudományi Intézetébe került ösztöndíjasként; ez a lehetőség akkoriban csak

a legtehetségesebbeknek, legjobbaknak adatott meg. Ezt követően egy ideig az Országos Széchényi Könyvtárban kapott helyet kutatóként a Régi Magyarországi Nyomtatványok szerkesztőségében. 1996-ban került az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékére, ahol haláláig dolgozott: 1998-tól adjunktusként, 2003-tól egyetemi docensként, majd tanszékvezetőként.

Még egy későbbi, jellemző emlék a kilencvenes évekből. Géza 1998-ban szerzett kandidátusi fokozatot *A zágrábi Syrena-kódex textológiai problémái* című értekezésével. Az ezt megelőző belső vizsga alkalmával kutatásairól faggattuk. Hamar Zrínyire terelődött a szó: szabatosan és teljes meggyőződéssel adta elő, hogyan képzei el a *Syrena-kódex* és az 1651-es nyomtatott változat együttes kritikai kiadását. Nem kontaminálhatja a kétféle szöveget egy harmadikká, hisz akkor – mintegy Zrínyi társszerzőjeként – egy új változatot állítana elő, hanem tükröztenve a két szöveg egymásnak megfelelő lapjait, részletes szövegkritikai jegyzetek kíséretében párhuzamosan adja majd ki a két, jelentős autoritású szövegváltozatot. Ez a kiadási koncepció a szakmában már néhány évvel korábban kialakult, Géza ezt magáévá tette, s már „csak” meg kellett csinálnia...

Teltek az évek, és saját egyetemi óráimon gyakran elmondtam: szinte az egész 17. századi magyar költészetnek van kritikai kiadása, csupán egy valami hiányzik, épp a legjelentősebb barokk szerző, Zrínyi költői munkáinak és a *Szigeti veszedelemnek* a kiadása. S ezen a ponton minden alkalommal eszembe jutott: vajon Géza dolgozik-e rajta? Hol tarthat vajon a munkában?

Géza egyetemi oktatói munkájának ellátása mellett olyan feladatok elvégzését vállalta, amelyek nem biztos, hogy alapvetően az ő karakterére voltak szabva: az ELTE BTK tudományos és kutatásszervezési dékánhelyettese volt majd egy évtizedig, közben tanszékvezető is. Több fontos kari tanügyi adminisztrációban kellett részt vennie, hogy csak a kreditrendszerre való átállást és a bolognai rendszer bevezetését említsük. Az a bölcsészlet, az a filozofaszakoskodás, amelyben eredendően élt – ahogyan ismerem – nem erre predesztinálta. Hivatali odafigyelést, közszereplést, mások munkájának közvetlen ellenőrzését és irányítását kellett vállalnia annak, aki nem szeretett bürokratikus instrukciókat adni másoknak, és inkább csak javasolt, mint rendelkezett a maga szelíd módján. A szakmában mindenesetre ezt tette, és ha hallgatókról volt szó, mindig önzetlenül segítette a munkájukat. Mégis el tudta látni a kari szintű szolgálatot, a rábízott feladatokat elvégezte, és bizonyára eredményesen tette, amit az is mutat, hogy két cikluson keresztül is rábízták a dékánhelyettesességet. Ő büszkén vállalta és beleélte magát a folyamatos egyetemi munkába. Kompromisszumkésznek ismertem, azzal együtt, hogy mindig volt határozott álláspontja. Végül visszatért ahhoz a munkához, amit belső készletéből is meg kellett csinálnia: a sok évig, több nekifutással készített *Syrena*-kiadáshoz.

Persze az évek során azért talált magának időt más régi magyaros témák kidolgozására; ezek közül talán a legfontosabbak: részt vett a Régi Magyar Költők Tára munkálataiban, az RMKT 16. századi sorozatának a 812 lapnyi 12. kötete és a 18. századi sorozatban Toth Kálmán költői műveinek kiadása maradandó teljesítménynek tekinthető. Fontos áttekintés *A régi magyar textológia helyzetéről* (It 2004/3., 331–344.)

című dolgozata. *A magyar irodalom története* című kronologikus tanulmánygyűjtemény I. kötetének (2007) megszerkesztésben jelentős szerepet vállalt, akárcsak a Gintli Tibor főszerkesztésében megjelent *Magyar irodalom* (2010) reneszánsz és barokk kori részeinek megírásában.

Eközben elkészítette és folyamatosan bővítette a *Szelencét* (*Ő szelence. A 17. századi magyar nyelvű költészet online szöveggyűjteménye*, szerk. és kiad. ORLOVSZKY Géza, Budapest, ELTE–RMIT, 2004–2017., <http://szelence.com>). (Első változatának hivatalos lektora lehettem.) Ez nemcsak az egyetemi hallgatóknak nélkülözhetetlen hálózati szöveggyűjtemény, de a források tekintetében a korszak iránt érdeklődők számára a legkönnyebben és leggyorsabban használható szövegtár. Ahogy látom, az újabban megjelent értelmezések, adatok, magyarázatok az idő múlásával beépültek az anyagba, a régebbi publikációk és magyarázatok kiegészültek a RMKT-kiadásokat pontosító, helyesbítő tudásanyaggal.

2015-ben jelent meg az *Adriai tengernek Syrenaia*. Ez tekinthető a textológus Orlovsky Géza fő művének, egyben a régi magyaros szakma egyik legfontosabb és legjelentősebb alkotásának is. Itt teljesedett be a régi szándék és koncepció: a *Syrenakódex* és az 1651. évi bécsi *Syrena*-kiadás párhuzamos szövegekészítése, lapalji szövegkritikai jegyzetekkel ellátva (ZRÍNYI Miklós *költői művei*, I., s. a. r., bev. ORLOVSZKY Géza, ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék, Budapest, 2015.). A kötet a Klaniczay Tibor által alapított, majd Kovács Sándor Iván által szerkesztett Zrínyi Könyvtár sorozatnak a felélesztése is egyben. Az 545 lapos könyvhöz részletes, a kritikai szövegkiadáshoz minden fontos információt tartalmazó előszó és bevezető tanulmány járul, melyben a szerkesztő többek mellett köszönetet mond közreműködő hallgatóinak, s már megfogalmazódik a jegyzetkötet elkészítésének terve is. Talán nem Orlovsky Géza tehetett róla, hogy e különleges szakmai értékkel bíró, valószínűleg kis példányszámban megjelent kötet manapság igen nehezen férhető hozzá.

Egyik utolsó szakmai szereplése volt az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetében megtartott előadása *Az értelmezés hatalma III. A kora újkori kéziratok nyilvánosság működésének módszertani kihívásai és tanulságai* című konferencián. *Másodlagos írásbeliség a 17. században* című előadása meghallgatható a Ménesi úti intézet honlapján. Közvetlenül egymás után adtuk elő, az előadás halk szavai közben felvillant bennem az egykori hallgató képe, azon a bizonyos nyolcvanas évekbeli szövegolvadási órán: akkoriban feltámadt szakmai érdeklődéséhez mindvégig hű maradt.

Géza sok maradandót alkotott rövid életében, és szinte minden rábízott, elvállalt vagy akár maga által eltervezett feladatot maradéktalanul elvégzett, megoldott. Csak azt nem, amit a „véletlen halál” már nem engedett meg számára. Kihasználta szükre szabott idejét. Gyászjelentésén (Bodnár Krisztától tudom, hogy az első Zrínyi-kiadás keretdíszét imitálja a szegélydísz) olvasható az egykori faliszki nyelven megörökölt mondas: „Foied vinom pipafo, cra carefo” – ma bort iszom, holnap nem lesz. Mély fájdalom mindannyiunk számára, akik ismertük, hogy a „holnap” már nem adatott meg számára.

Hargittay Emil

Tarján Tamás (1949–2017)

Tarján Tamás, kedves kollégánk és barátunk 2017. szeptember 24-én 68 éves korában elhunyt. Ezt a mondatot, amikor leíródik, még nem kíséri, még nem kísérheti búcsú. El kell telnie valamennyi időnek, hogy múlt időben, befejezettséggel gondoljunk rá, ha erre egyáltalán képesek leszünk. „A búcsút – írja Tandori Dezső, Tamás kedvenc költője – még mi nem ismerjük, legalábbis a hosszútávút”.

Tarján Tamás 24 évesen kezdett tanítani a Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszéken és haláláig a Tanszék oktatója maradt. Kötődését jelzi, hogy nyugdíjba vonulása után is szívesen vállalt órákat. Az irodalmat és a színházat életanyagaként szenvedélyesen szerette. Ez a szenvedély sugárzott belőle minden pillanatban, amikor a katedrán állt, vagy a szemináriumi teremben a hallgatókkal beszélgetett. Emellett kollégái között is kiemelkedő olvasottsága, emlékezőképessége és a jelen idő teljes megragadásának, megélésének igénye tették őt feledhetetlen tanárrá. Habár nagyon sokat írt, igazi műfaja a szóbeliség volt. Irodalomközvetítőként a legnagyobbak közé tartozott. Olyan szerep ez, amelyet sem a tudományos, sem az irodalmi közélet nem becsül eléggé. Pedig rendkívül fontos, különösen egy olyan korszakban, amikor a kortárs irodalom olvasóinak köre folyamatosan szűkül, és amelynek tudományos nyelvei gyakran leküzdhetetlen megértési nehézségek elé állítják az irodalom iránt érdeklődőket. Tarján Tamásnak megvolt a képessége ahhoz, hogy az igényességéből mit sem engedve a közvetlenség hatásával adja át, mutassa fel az irodalmi élményt, amelynek a formája számára végső soron nem az elvont tudás volt, hanem sokkal inkább az élet törekenységének, nevetséges hétköznapiságának, foszló, málló és mégis múlhatatlan misztériumának, kimeríthetetlen nagyszerűségének érzékelése a nyelvben mint anyagban, a műalkotásban. Nem véletlen, hogy amikor egyik utolsó nyilvános előadásában a szavak csonkolásáról, a de-poetizálásról erről a durván a nyelvi anyagba metsző eljárásáról úgy beszélt, mint valamiféle orvosi beavatkozásról, azt szemléltette a rá jellemző előzékenységgel, hogy a nagy költészetben a lefelé stilizálást mindig a felemelkedés rejtőzködő vágya élteti. Az irodalomban a felfelé vezető út lefelé indul. A komolyhoz, a tragikushoz csak humorral felvértezve lehet eljutni. Ennek a belső tudása csupán az utolsó években, az utolsó hetekben halványult el benne, amikor kedélyét egyre inkább olyan sötétségek szállták meg, amelyeket már nem ellenpontozhatott semmiféle derű. Mindaddig elkötelezett és lelkes tanító maradt, akinek különös érzéke volt a formákhoz. Nem csupán az irodalmi formákhoz, szélesebb értelemben véve a hagyományhoz mint formához, aminek az erejét érzékelve lett és maradt az irodalom, a színház embere.

